Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

den 5 juni 2025*

”Begäran om förhandsavgörande – Konsumentskydd – Direktiv 93/13/EEG – Oskäliga avtalsvillkor i konsumentavtal – Artiklarna 3, 5 och 7 samt punkt 1 e) i bilagan – Elleveransavtal med fast löptid – Avtalsvillkor som föreskriver ett avtalsvite vid utebliven betalning – Frågan huruvida avtalsvitets belopp är proportionerligt – Klart och begripligt avtalsvillkor – Direktiv (EU) 2019/944 – Inte tillämpligt”

I mål C-749/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Okresní soud v Teplicích (Distriktsdomstolen i Teplice, Republiken Tjeckien) genom beslut av den 14 september 2023, som inkom till domstolen den 20 november 2023, i målet

Innogy Energie s.r.o.

mot

QS,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden N. Jääskinen (referent) samt domarna A. Arabadjiev och R. Frendo,

generaladvokat: J. Kokott,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– Innogy Energie, s.r.o., genom P. Dub, advokát,

– Finlands regering, genom H. Leppo, i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom P. Kienapfel och P. Ondrůšek, båda i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: tjeckiska.

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av dels artiklarna 3, 5 och 7 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, 1993, s. 29) samt punkt 1 e) i bilagan till det direktivet, dels artikel 12.3 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2019/944/EG av den 5 juni 2019 om gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas och om upphävande av direktiv 2012/27/EG (EUT L 158, 2019, s. 125).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan Innogy Energie, s.r.o., ett bolag som levererar energi, och QS, en konsument, angående ett yrkande från detta bolag om betalning av en avgift med stöd av ett villkor i det elleveransavtal som bolaget ingått med QS.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 93/13

3 I artikel 3 i direktiv 93/13 föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Det skall alltid anses att ett avtalsvillkor inte har varit föremål för individuell förhandling om det har utarbetats i förväg och konsumenten därför inte har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; detta gäller särskilt i samband med i förväg formulerade standardavtal.

Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling utesluter inte att denna artikel tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det likväl rör sig om ett i förväg formulerat standardavtal.

Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling, har han bevisbördan för sitt påstående.

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga.”

4 I artikel 4.1 i detta direktiv föreskrivs följande:

”Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden

för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.”

5 I artikel 5 i direktivet föreskrivs följande:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. Vid tveksamhet om ett avtalsvillkors innebörd skall den för konsumenten mest gynnsamma tolkningen gälla. …”

6 I artikel 7.1 i samma direktiv föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna skall se till att det i konsumenternas och konkurrenternas intresse finns lämpliga och effektiva medel för att hindra fortsatt användning av oskäliga villkor i avtal som näringsidkare sluter med konsumenter.”

7 Bilagan till direktiv 93/13 har rubriken ”Avtalsvillkor till vilka det hänvisas i artikel 3.3”. Punkt 1 e i denna bilaga har följande lydelse:

”Avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

…

e) att kräva att en konsument som inte fullgör sina skyldigheter betalar ett oproportionerligt stort ersättningsbelopp.”

Direktiv 2019/944

8 I artikel 12 i direktiv 2019/944, som har rubriken ”Rätt att byta och regler om avgifter i samband med byte”, föreskrivs följande:

”1. Byte av leverantör eller marknadsaktör som deltar i aggregering ska genomföras inom kortast möjliga tid. Medlemsstaterna ska säkerställa att en kund som önskar byta leverantör eller marknadsaktör som deltar i aggregering har rätt till ett sådant byte inom högst tre veckor från begäran, förutsatt att avtalsvillkoren följs. Senast 2026 får den tekniska processen vid byte av leverantör inte ta mer än 24 timmar och ska kunna utföras vilken arbetsdag som helst.

2. Medlemsstaterna ska säkerställa att åtminstone hushållskunder och små företag inte debiteras några avgifter i samband med byte.

3. Genom undantag från punkt 2 får medlemsstaterna tillåta att leverantörer eller marknadsaktörer som deltar i aggregering tar ut uppsägningsavgifter för kunder om dessa kunder frivilligt säger upp elleveransavtal med fast löptid och fast pris före förfallodagen, förutsatt att dessa avgifter är en del av ett avtal som kunden frivilligt har ingått och att kunden tydligt informeras om dem innan avtalet ingås. Sådana avgifter ska vara proportionella och får inte överstiga de direkta ekonomiska förluster som en leverantör eller marknadsaktör som deltar i aggregering drabbas av till följd av att kunden säger upp avtalet, inbegripet kostnaderna för eventuella kombinerade investeringar eller tjänster som redan tillhandahållits kunden som en del av avtalet. Bevisbördan för de direkta ekonomiska förlusterna ska åvila den leverantör eller marknadsaktör som deltar i aggregering, och tillåtligheten i uppsägningsavgifter ska övervakas av tillsynsmyndigheten eller en annan behörig nationell myndighet.”

9 Artikel 71 i direktiv 2019/944 har rubriken ”Införlivande”. I punkt 1 i denna artikel föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska senast den 31 december 2020 sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa artiklarna … 11–24 …”

Tjeckisk rätt

Lag 89/2012 om civillagen har följande lydelse:

10 I 1811 § i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (lag nr 89/2012 om införande av civillagen), har följande lydelse i punkt 1:

”Näringsidkaren ska kommunicera med konsumenten på ett klart och begripligt sätt på det språk på vilket avtalet ingås.”

11 I 2048 § i denna lag föreskrivs följande i punkt 1:

”Om parterna har avtalat om avtalsvite med ett bestämt belopp eller om hur beloppet av ett avtalsvite ska fastställas vid åsidosättande av någon av de skyldigheter som följer av avtalet, kan borgenären kräva avtalsvite, oavsett om borgenären har lidit skada till följd av åsidosättandet av den avtalade skyldigheten. Avtalsvite kan också avtalas i annan form än pengar.”

Lag 458/2000 om energi

12 I 28 § i zákon č. 458/2000 Sb., Energetický zákon (lag nr 458/2000 om energi), föreskrivs följande i punkterna 1 e och 2.l:

”1. Kunden har rätt att

…

e) välja och byta elleverantör kostnadsfritt utan att ådra sig kostnader för detta,

…

2. Kunden är skyldig att

…

l) vid utövande av rätten att välja leverantör i enlighet med punkt 1 e, iaktta den avtalade uppsägningstiden, om ett avtal har ingåtts på obestämd tid.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

13 Den 24 januari 2020 ingick QS och Innogy Energie ett avtal med fast löptid om leverans av hushållsel. I avtalet ingick QS och Innogy Energie ett elpris som garanterades under hela avtalstiden och som var lägre än det pris som tillämpades inom ramen för avtal om elleveranser på obestämd tid.

14 I detta avtal, som motsvarade ett i förväg upprättat elektroniskt formulär på två sidor, föreskrevs en månatlig förskottsbetalning på 1 200 tjeckiska kronor (CZK) (cirka 48 euro) för en förväntad förbrukning på 1,8 MWh/år. På första sida i avtalet, under rubriken ”Avtalets ingående och löptid”, angavs att avtalet hade upprättats med fast löptid på 30 månader, vilket utgjorde ”[g]rundperioden”, under vilken avtalet inte kunde sägas upp.

15 Avtalet stipulerade också, under rubriken ”Övriga villkor” på första sidan, att kunden var skyldig att utan onödigt dröjsmål säkerställa samarbetet med Innogy Energie för att möjliggöra leveransen enligt det ingångna avtalet. Kunden åtog sig bland annat att inte vidta rättsliga åtgärder eller andra åtgärder som skulle förhindra Innogy Energie från att fullgöra sin skyldighet att leverera el, med undantag för åtgärder tillåtna enligt lag. Vid åsidosättande av denna skyldighet innehöll avtalet en klausul enligt vilken kunden var skyldig att betala Innogy Energie en straffavgift på 3 000 CZK (cirka 120 euro). På samma sätt skulle kunden, bland annat vid upprepade överträdelser av skyldigheten att betala priset för elen, kunna åläggas att betala ett avtalsvite som innefattade en eventuell ersättning för den skada som Innogy Energie lidit på grund av att den avtalade elen inte hade förbrukats. Avtalsvitet uppgick till 400 CZK (cirka 16 euro) för varje kalendermånad som följde på den dag då avtalet sades upp, eller elförsörjningen avbröts till dess att avtalet löpte ut.

16 Avtalet mellan QS och Innogy Energie fylldes i elektroniskt av bolagets anställda. QS hade möjlighet att se avtalet på en datorskärm före undertecknandet som skedde med hjälp av en digital skärm. Det undertecknade slutliga avtalet skickades via e-post till kunden, som när som helst under förhandlingarna kunde begära en pappersversion av avtalet.

17 Genom skrivelse av den 21 juli 2020 anmodade Innogy Energie QS att betala förskotten på 1 200 CZK (cirka 48 euro) för juni och juli 2020. På grund av att QS inte hade uppfyllt sin skyldighet att betala elpriset i vederbörlig ordning, upphörde Innogy Energie, den 11 september 2020, i enlighet med tillämplig nationell lag, att leverera el till QS. Genom skrivelse av den 13 september 2020 krävde bolaget därefter, som avtalsvite, att QS senast den 23 september 2020 skulle betala 8 800 CZK (cirka 360 euro), det vill säga 400 CZK (cirka 16 euro) för var och en av de 22 månader som kvarstod till dess att det ursprungliga avtalet löpte ut. QS gjorde en delbetalning på 2 190,34 CZK (cirka 90 euro). Genom skrivelse av den 23 september 2020 hävde Innogy Energie det avtal som ingåtts med QS med motiveringen att denna kund, trots upprepade anmodanden, inte hade betalat de belopp som denne var skyldig enligt avtalet. Bolaget upprättade även en slutavräkning av vilken det framgick att det hade betalats in 316,36 CZK (cirka 12 euro) för mycket för perioden mellan den 4 februari 2020 och den 11 september 2020.

18 I detta sammanhang väckte Innogy Energie talan vid Okresní soud v Teplicích (Distriktsdomstolen i Teplice, Republiken Tjeckien), som är den hänskjutande domstolen, och yrkade att QS, med stöd av det avtalsvillkor som föreskriver denna straffavgift, skulle förpliktas att betala ett belopp på 6 609,66 CZK (cirka 270 euro), det vill säga det utestående beloppet avseende nämnda straffavgift.

19 Den hänskjutande domstolen har inledningsvis erinrat om att Ústavní soud (Författningsdomstolen, Republiken Tjeckien), med avseende på den nationella lagstiftning om oskäliga villkor som var i kraft före den 1 januari 2014, konstaterade att ett avtalsvillkor om fastställande av ett avtalsvite, för att inte anses oskäligt, måste ingå i själva texten i det avtal som ingåtts med en konsument, vara tillräckligt läsbart, klart och logiskt för att genomsnittskonsumenten ska kunna förstå det, och ha en tillräcklig teckenstorlek samt inte ingå i ett avsnitt i avtalet som kan ge konsumenten intrycket av att det rör sig om ett accessoriskt villkor.

20 Den hänskjutande domstolen har vidare påpekat att Innogy Energie har använt sig av en metod för att införa sanktionsklausuler i avtalet, vilket föranledde den att ifrågasätta iakttagandet av kraven på transparens i artikel 5 i direktiv 93/13. Den hänskjutande domstolen har bland annat hänvisat till att det villkor som är aktuellt i det nationella målet återfinns på avtalets första sida, i avsnittet med rubriken ”Övriga villkor”, det vill säga i den del av avtalet som inte innehåller några villkor som har varit föremål för individuell förhandling, i motsats till vad som är fallet på avtalets andra sida. Den hänskjutande domstolen hyser tvivel om huruvida detta avtalsvillkor är förenligt med de unionsrättsliga bestämmelserna om konsumentskydd, eftersom det återfinns på en sida i ett standardavtal som inte behöver fyllas i, vilket gör det mindre synligt för kunden.

21 Den hänskjutande domstolen har påpekat att Innogy Energie, för det fall att avtalet sägs upp på grund av att kunden inte har uppfyllt sina ekonomiska skyldigheter, påför ett avtalsvite på 400 CZK (cirka 16 euro) per månad för varje månad då den avgift som föreskrivs i det tidsbegränsade avtalet inte har betalats. Därvid föreligger inte någon skyldighet för bolaget att styrka beloppet för den faktiska direkta ekonomiska förlusten. Om konsumenten däremot säger upp avtalet på grund av att denne byter leverantör under den tid som avtalet gäller, har leverantören rätt till en ersättning, som föreskrivs i det avtalade vitet, motsvarande den ekonomiska förlust som leverantören måste visa.

22 Den hänskjutande domstolen har slutligen påpekat att det i det nationella målet inte föreligger någon eftersläpning avseende det pris som ska betalas för tillhandahållandet av energi, utan att Innogy Energie tvärtom hade erhållit ett för högt belopp, trots att QS har underlåtit att göra minst två månatliga inbetalningar på 1 200 CZK (cirka 48 euro).

23 Mot denna bakgrund beslutade Okresní soud v Teplicích (Distriktsdomstolen i Teplice) att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:

”1) Utgör andemeningen och syftet med [direktiv 93/13] hinder för att artikel 3 i detta direktiv, jämförd med punkt 1 e i bilagan till detta direktiv, avseende oskäliga villkor i konsumentavtal, jämförd med artikel 5 i detta direktiv, avseende att villkor ska vara i skriftlig form och vara klart och begripligt formulerade, och med effektivitetsprincipen som avses i artikel 7 i direktivet, tolkas så, att ett avtalsvite, som har införts i ett standardavtal under ’Övriga villkor’ på sidan 1/2 (första sidan i avtalet), trots att det (i strid med sedvanlig praxis på området för konsumentavtal) på denna ’första’ sida inte finns några uppgifter som identifierar parterna, inte har gjorts någon komplettering för hand där och avtalsvitet har införts under ’Övriga villkor’, som framstår som irrelevanta villkor, betraktas som en relevant del av det skriftliga avtal som ingåtts mellan konsumenten och leverantören, eftersom det kan krävas att konsumenten på ett korrekt sätt tar del av denna sida av avtalet när den andra sidan av avtalet (2/2), som faktiskt har fyllts i och undertecknats, innehåller tillräcklig information om att det rör sig om sidan två i avtalet, just eftersom den har märkts som 2/2?

2) Utgör andemeningen och syftet med [direktiv 93/13] hinder för att artikel 3 i detta direktiv, jämförd med punkt 1 e i bilagan till detta direktiv och/eller artikel 12.3 i [direktiv 2019/944], tolkas så, att när en leverantör säger upp ett elleveransavtal med fast löptid och fast pris, på grund av att konsumenten har åsidosatt sina skyldigheter, saknar den faktiska direkta ekonomiska förlust som [el]leverantören har lidit till följd av att avtalet med konsumenten har sagt upp i förtid betydelse?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Huruvida den andra frågan kan tas upp till sakprövning

24 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 e i bilagan till detta direktiv ”och/eller” med artikel 12.3 i direktiv 2019/944, ska tolkas så, att en leverantör, när denne i förtid säger upp ett avtal med fast löptid om leverans av el till ett fast pris, på grund av att konsumenten har underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt avtalet, och konsumenten har ålagts ett avtalsvite som täcker den direkta ekonomiska förlust som leverantören lidit till följd av uppsägningen, är skyldig att styrka att denna förlust verkligen föreligger.

25 Innogy Energie har uttryckt tvivel om huruvida den andra tolkningsfrågan kan tas upp till sakprövning, eftersom den hänvisar till artikel 12.3 i direktiv 2019/944. Denna bestämmelse hade nämligen ännu inte hade införlivats fullt ut med tjeckisk rätt vid den tidpunkt då det avtal som är aktuellt i det nationella målet ingicks och sades upp, och saknar därför relevans i förevarande mål.

26 EU-domstolen påpekar härvid att en ny rättsregel i princip ska tillämpas från och med ikraftträdandet av den rättsakt i vilken den ingår. Även om bestämmelsen inte är tillämplig på rättsliga situationer som har uppkommit och slutligt fullbordats under den äldre lagens giltighetstid, är den tillämplig på framtida verkningar av en situation som uppkommit under den äldre bestämmelsens giltighetstid liksom på nya rättsliga situationer. Med förbehåll för principen om att rättsakter inte har retroaktiv verkan, förhåller det sig annorlunda endast när den nya bestämmelsen åtföljs av specialbestämmelser som reglerar dess tillämpning i tiden (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 juli 2023, Banco Santander (Hänvisning till ett officiellt index), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 37 och där angiven rättspraxis).

27 Vad specifikt gäller direktiv är det som huvudregel således endast rättsliga situationer som uppstått efter det att fristen för införlivande av ett direktiv har löpt ut som omfattas av direktivets tillämpningsområde i tidsmässigt hänseende (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 juli 2023, Banco Santander (Hänvisning till ett officiellt index), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 38 och där angiven rättspraxis).

28 Enligt artikel 71 i direktiv 2019/944 skulle medlemsstaterna senast den 31 december 2020 ha antagit och offentliggjort de bestämmelser som är nödvändiga för att följa detta direktiv och närmare bestämt artikel 12 i detta. Det framgår av handlingarna i målet att den tjeckiska lagstiftningen om införlivande av nämnda direktiv, det vill säga den ändrade lydelsen av lag nr 458/2000 om energi, trädde i kraft den 1 januari 2022. Det framgår även av handlingarna i målet att det i det nationella målet aktuella elleveransavtalet ingicks den 24 januari 2020 och sades upp av Innogy Energie den 23 september 2020, tio dagar efter det att bolaget hade begärt betalning av avtalsvite, det vill säga före utgången av fristen för införlivande av artikel 12 i direktiv 2019/944.

29 Av detta följer att direktiv 2019/944 inte var tillämpligt vid tidpunkten för ingåendet eller för uppsägningen av det i det nationella målet aktuella avtalet.

30 Mot bakgrund av det ovan anförda saknar tolkningen av artikel 12.3 i direktiv 2019/944 samband med utgången i det nationella målet, vilket innebär att den andra tolkningsfrågan inte kan tas upp till sakprövning i den del den avser tolkningen av denna bestämmelse.

Prövning i sak

31 Den hänskjutande domstolen har ställt sina två tolkningsfrågor, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i, för det första, huruvida artikel 3.1 och artikel 5 i direktiv 93/13, jämförda med punkt 1 e i bilagan till direktivet och artikel 7 i samma direktiv, ska tolkas så, att ett villkor i ett elleveransavtal med fast löptid och till fast pris kan vara oskäligt i den del den gör det möjligt för den leverantör som har sagt upp avtalet i förtid på grund av utebliven betalning från konsumenten, att automatiskt ålägga konsumenten en fast straffavgift, oberoende av den direkta ekonomiska skada som leverantören faktiskt har lidit, och för det andra huruvida detta villkor, med hänsyn till dess utformning och placering i avtalet samt omständigheterna kring avtalets ingående på elektronisk väg, uppfyller kraven på transparens i artikel 5 i direktiv 93/13.

32 För det första erinrar domstolen om att det av artikel 3.1 i direktiv 93/13 följer att varje avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling och som i strid med kravet på god sed ska anses medföra en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

33 Såsom anges i artikel 3.3 i direktiv 93/13 innehåller bilagan till detta direktiv en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäliga. Bland de villkor som räknas upp i bilagan återfinns bland annat, i punkt 1 e däri, de villkor som har till syfte eller resultat att ”en konsument som inte fullgör sina skyldigheter [ska bli skyldig att betala] ett oproportionerligt stort ersättningsbelopp”.

34 EU-domstolen har därvid slagit fast att även om innehållet i nämnda bilaga inte automatiskt och som sådant kan leda till att ett omtvistat villkor anses oskäligt, utgör det emellertid en viktig omständighet som den behöriga domstolen kan lägga till grund för sin bedömning av huruvida villkoret är oskäligt (dom av den 26 april 2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 26 och där angiven rättspraxis).

35 Härav följer att det ankommer på den nationella domstolen att bedöma huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt i den mening som avses i artikel 3.1 i direktiv 93/13. Inom ramen för denna bedömning ankommer det på denna domstol att, med beaktande av samtliga omständigheter i målet, först fastställa huruvida kravet på god sed har åsidosatts och därefter huruvida det föreligger en betydande obalans till nackdel för konsumenten i den mening som avses i sistnämnda bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 oktober 2019, Kiss och CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

36 Den hänskjutande domstolen ska således pröva dels huruvida det villkor som är aktuellt i det nationella målet uppfyller kravet på god sed, dels huruvida det föreligger en betydande obalans till nackdel för konsumenten och, närmare bestämt, huruvida den schablonersättning som föreskrivs i detta villkor är oproportionerligt hög i den mening som avses i punkt 1 e i bilagan till direktiv 93/13.

37 När det gäller frågan under vilka förhållanden en sådan obalans uppkommer ”i strid med kravet på god sed”, konstaterar EU-domstolen, mot bakgrund av sextonde skälet i direktiv 93/13, att den nationella domstolen vid denna bedömning ska pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling (dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 60 och där angiven rättspraxis).

38 Inom ramen för denna prövning framgår det av domstolens praxis att man bland annat ska beakta de regler som enligt nationell rätt blir tillämpliga om parterna inte har avtalat något därom, och att den nationella domstolen, vid en jämförelse, kan avgöra huruvida, och i så fall i vilken grad, avtalet i rättsligt hänseende försätter konsumenten i ett sämre läge än vad som följer av gällande nationell rätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 januari 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, punkt 59 och där angiven rättspraxis).

39 Den hänskjutande domstolen ska även undersöka om det avtalsvite som är aktuellt i det nationella målet är ägnat att säkerställa att de syften som det har uppnås och om det inte går utöver vad som krävs för att uppnå dem (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, punkt 74).

40 Det ska erinras om att det i artikel 4.1 i direktiv 93/13 preciseras att frågan om huruvida ett avtalsvillkor är oskäligt ska bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

41 Domstolen har slagit fast att avtalsvillkor som förefaller föreskriva automatiska påföljder som inte står i proportion till konsumentens eventuella underlåtenhet ska kunna förklaras oskäliga med stöd av artikel 3.3 i direktiv 93/13, jämförd med punkt 1 e i bilagan till detta direktiv (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 24 oktober 2019, Aziz, C-211/17, EU:C:2019:906, punkt 59).

42 Det framgår av beslutet om hänskjutande att avtalsvitet på 400 CZK (cirka 16 euro) tillämpades på QS på grund av att två uteblivna månatliga inbetalningar på 1 200 CZK (cirka 48 euro), och detta för varje månad efter det att elleveranserna upphörde och för hela den återstående avtalstiden som ursprungligen fastställdes till 30 månader. Denna straffavgift skulle således kunna utgöra en automatisk och ”oproportionerligt hög” sanktion i den mening som avses i punkt 1 e i bilagan till direktiv 93/13 och i den praxis från EU-domstolen som avses i punkt 41 ovan, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att avgöra.

43 Den hänskjutande domstolen ska emellertid vid denna prövning även beakta huruvida beloppet för nämnda avtalsvite är ägnat att säkerställa att de syften som det har uppnås och om det inte går utöver vad som krävs för att uppnå dessa mål, i den mening som avses i den rättspraxis som det hänvisas till i punkt 39 ovan. Det ska särskilt påpekas att den i det nationella målet aktuella straffavgiften följer av ett villkor i ett avtal med fast löptid om leverans av el för hushållsbruk, enligt vilket det under hela avtalstiden garanteras ett elpris som är lägre än det pris som tillämpas inom ramen för elleveransavtal med obestämd löptid. Syftet med detta avtalsvillkor förefaller således vara att avhjälpa eventuella skador för leverantören till följd av att den energi som denne i förväg köpt för kundens räkning på volatila grossistmarknader, inom ramen för avtal med fast löptid, inte har utnyttjas under hela den överenskomna avtalstiden. Vidare bör den hänskjutande

domstolen beakta den omständigheten att den slutliga avräkningen från leverantören visar att det har betalats in ett för stort belopp, trots att QS inte betalat de två månatliga avbetalningarna som hade har förfallit.

44 För det andra, och vad gäller kravet på transparens i artikel 5 i direktiv 93/13, i vilket det föreskrivs att skriftliga avtalsvillkor ”alltid” ska vara klart och begripligt formulerade, erinrar domstolen om att detta krav utgör en av de omständigheter som ska beaktas vid bedömningen av huruvida detta villkor är oskäligt. Det följer däremot av artikel 4.2 i direktivet att den omständigheten, att ett avtalsvillkor inte är klart och begripligt formulerat, inte i sig är tillräcklig för att det ska anses oskäligt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 juli 2023, Banco Santander (Hänvisning till ett officiellt index), C-265/22, EU:C:2023:578, punkt 66).

45 Detta krav kan inte begränsas till att avse att dessa villkor ska vara formellt och grammatiskt begripliga. Eftersom det skyddssystem som direktivet genomför vilar på idén att konsumenten befinner sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, framför allt i fråga om tillgång till information, ska nämligen direktivets krav på att avtalsvillkoren ska vara klart och begripligt formulerade, och kravet på transparens följaktligen tolkas extensivt (dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsavgift), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 30).

46 Kravet att ett avtalsvillkor ska vara formulerat på ett sätt som är klart och begripligt innebär därför även att avtalet på ett tydligt sätt ska ange hur den mekanism som det aktuella avtalsvillkoret hänvisar till konkret fungerar samt hur denna mekanism förhåller sig till den som föreskrivs i andra villkor, så att konsumenten, på grundval av klara och begripliga kriterier, kan bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande (dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 45 och där angiven rättspraxis).

47 Denna frågeställning ska prövas av den hänskjutande domstolen utifrån samtliga relevanta faktiska omständigheter, däribland den reklam och de upplysningar som långivaren tillhandahållit i samband med låneavtalsförhandlingarna (se, för ett liknande resonemang, dom av den 20 september 2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 46 och där angiven rättspraxis).

48 Det är närmare bestämt av grundläggande betydelse för konsumenten att denne före ingåendet av avtalet underrättas om avtalsvillkoren och om följderna av att avtalet ingås, eftersom det bland annat är mot bakgrund av de uppgifterna som konsumenten avgör om han eller hon vill vara bunden till en näringsidkare genom att godkänna de av näringsidkaren i förväg utformade villkoren (dom av den 20 september 2017, Andricicic m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, punkt 48 och där angiven rättspraxis).

49 Bedömningen av huruvida ett avtalsvillkor är klart och begripligt ska dessutom ske med beaktande av den uppmärksamhetsnivå som kan förväntas av en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument (dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsavgift), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 44).

50 Det ska även påpekas att placeringen och utformningen av ett sådant avtalsvillkor som det som är aktuellt i det nationella målet gör det möjligt att fastställa huruvida villkoret utgör en viktig del av avtalet, eftersom detta ger konsumenten möjlighet att bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande (se, för ett liknande resonemang, dom av den 16 mars 2023, Caixabank (Låneuppläggningsnämnd), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 46).

51 Det är mot bakgrund av övervägandena i punkterna 44–50 ovan som det ankommer på den hänskjutande domstolen att bedöma huruvida avtalsvillkoret om avtalsvite uppfyller kraven på transparens i artikel 5 i direktiv 93/13.

52 Vad för det första gäller omständigheterna kring ingåendet av elleveransavtalet, framgår det av handlingarna i målet att detta avtal motsvarar ett i förväg upprättat formulär i elektronisk form, och att QS när som helst under förhandlingsfasen har haft möjlighet att begära en utskrift av det. Såsom framgår av begäran om förhandsavgörande fylldes avtalet inte i av konsumenten, utan av de anställda i det avtalsslutande bolaget, vilka övervakade upprättandet av avtalet under hela förhandlingsfasen. Det framgår även att QS endast tycks ha tagit del av det aktuella avtalet via en datorskärm innan det undertecknades med hjälp av en digital skärm. Under dessa omständigheter, och med förbehåll för de bedömningar som det ankommer på den hänskjutande domstolen att göra, påpekar domstolen att det inte framstår som säkert att konsumenten har haft möjlighet att i tillräcklig utsträckning ta del av innehållet och innebörden av det i det nationella målet aktuella villkoret, i den mening som avses i ovan i punkt 48 nämnda rättspraxis.

53 För det andra påpekar domstolen att handlingarna i målet inte innehåller några närmare uppgifter om den information som Innogy Energie lämnade innan avtalet ingicks, avseende avtalsvillkoren och följderna av att avtalet ingicks.

54 För det tredje, och vad gäller det aktuella avtalsvillkorets särskilda placering och utformning, vilket inte har varit föremål för individuell förhandling, framgår det av beslutet om hänskjutande att villkoret återfinns på första sidan i ett standardavtal som motsvarar ett i förväg fastställt formulär på två sidor. Eftersom avtalet ingicks elektroniskt, med hjälp av en dator, och eftersom navigeringen i avtalstexten ombesörjdes av anställda vid bolaget Innogy Energie, förefaller det som om QS endast haft en begränsad möjlighet att ta del av hela handlingen. Det framgår således att detta villkor, även om det var placerat på första sidan, kunde gå obemärkt förbi eller inte dra till sig QS uppmärksamhet på samma sätt som den information under vilken QS satte sin underskrift. På den andra sidan i avtalet, som är den enda som fylldes i av de anställda, och som undertecknades av QS, nämns nämligen endast de individuella villkoren. Det ska även påpekas att det i det nationella målet aktuella villkoret infördes i det avsnitt i avtalet som har rubriken ”Övriga villkor”, vilket skulle kunna föra tankarna till att det rör sig om en bestämmelse av mindre betydelse.

55 Under dessa omständigheter ankommer det på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida det i det nationella målet aktuella avtalet är tillräckligt läsbart, klart och logiskt för att en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument ska kunna ta del av avtalsvillkoren och, i synnerhet, huruvida införandet av villkoret om straffavgift i ett särskilt avsnitt i avtalet kan ge konsumenten intrycket att det rör sig om ett accessoriskt avtalsvillkor.

56 Mot bakgrund av det ovan anförda ska svaret till den hänskjutande domstolen vara att artiklarna 3.1 och 5 i direktiv 93/13, jämförda med punkt 1 e i bilagan till direktivet och artikel 7 i samma direktiv, ska tolkas så, att ett villkor i ett elleveransavtal med fast löptid och till fast pris kan vara oskäligt i den del det gör det möjligt för den leverantör som har sagt upp avtalet i förtid på grund av utebliven betalning från konsumenten, att automatiskt ålägga konsumenten en fast straffavgift, oberoende av den direkta ekonomiska skada som leverantören faktiskt har lidit. Nämnda villkor uppfyller de krav på transparens som anges i artikel 5 i direktiv 93/13 förutsatt att utformningen och placeringen av villkoret i avtalet samt omständigheterna i samband med att avtalet ingås elektroniskt, inbegripet den information som näringsidkaren har lämnat till konsumenten, gör det möjligt för en normalt informerad och skäligen uppmärksam och

medveten genomsnittskonsument att ta del av innehållet i och innebörden av det avtalsvillkor som anger att det är konsumenten som ska betala ett avtalsvite, och bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande.

Rättegångskostnader

57 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

Artiklarna 3.1 och 5 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal, jämförda med punkt 1 e i bilagan till direktivet och artikel 7 i samma direktiv,

ska tolkas så,

att ett villkor i ett elleveransavtal med fast löptid och till fast pris kan vara oskäligt i den del det gör det möjligt för den leverantör som har sagt upp avtalet i förtid på grund av utebliven betalning från konsumenten, att automatiskt ålägga konsumenten en fast straffavgift, oberoende av den direkta ekonomiska skada som leverantören faktiskt har lidit. Nämnda villkor uppfyller de krav på transparens som anges i artikel 5 i direktiv 93/13 förutsatt att utformningen och placeringen av villkoret i avtalet samt omständigheterna i samband med att avtalet ingås elektroniskt, inbegripet den information som näringsidkaren har lämnat till konsumenten, gör det möjligt för en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument att ta del av innehållet i och innebörden av det avtalsvillkor som anger att det är konsumenten som ska betala ett avtalsvite, och bedöma vad de ekonomiska följderna av avtalet blir för vederbörande.

Underskrifter